

BENCZE ZOLTÁN

ELŐZETES JELENTÉS A VOLT ÁLLAMI NYOMDA ÉPÜLETEINEK TERÜLETÉN FOLYTATOTT RÉGÉSZETI KUTATÁSOKRÓL

A budai Várnegyed északi részén az Állami Nyomda egykori épületszárnyait¹ az 1990-es években a Budavári Önkormányzat vásárolta meg, részint az Önkormányzat új székhelyének, részint pedig egyéb hasznosítás céljából. Az építkezéseket megelőzően szükségessé vált a terület feltárása.

Buda városának megalapítása után, a IV. Béla kori városfal belső oldalán a Várhegy északi részén is – valószínűleg már a 13. században – felépült több lakóház. A területre vonatkozó okleveles adatok alapján a középkori Szombathely tér északi részére Pataki Vidor négy telket helyezett.² Végh András házsora, melyet ide rekonstruált hét darab-ból áll.³ Ezek a középkori telkek azonban elég nagy területre esnek ahhoz, hogy feltárási területünkhöz biztosan kötni lehessen valamelyiküket.

A volt nyomdaépületek környéke a török korban előbb a Szombathely mahalleszi, majd a Toprak kuleszi mejdáni része volt.⁴ Marsigli térképén⁵ (1. kép) az 59 számmal jelölt Hamam joli dir (Fürdő út) északi végénél a belső várfalig üres terület látható.

Az 1687-ben készült Haüy féle alaprajzon (2. kép) a Mária Magdolna templom szentélyével egy vonalban, attól északra található az igen nagy méretű 217-es számmal jelzett telek,⁶ mely a Petermann bíró utca 7–9-re lokalizálható. Sajnos a 217-es telektől nyugati irányba az egykori telekbeosztás már nincs ábrázolva.

1696-ban készült a „Zaiger”, a Vár telekkönyvi mutatója. Az Úri utca és az Országház utca északi végén lévő térséget, a mai Kapisztrán teret és kör-

nyékét Kayserliche Preche-nek, azaz császári résnek nevezték, mivel, a császári csapatok itt nyomultak be a Várba Buda 1686-os visszafoglalásakor.⁷ A mai Kapisztrán tértől a Bécsi kapu felé húzódó kis utcácskát Blueth Gássalnek, Vér utcának nevezték, melynek házai az 1723-as tűzvészben leégtek. A Vér utca elnevezés 1739-ig megmaradt, majd mivel a ferencesek Evangélista Szent János templomához vezető utca volt, ezért János utcának nevezték.⁸ Később Ferdinánd, majd Nándor utcának hívták, 1954 óta Petermann bíró utca.⁹ Az 1696-os összeírás a Petermann bíró utca 9. sz. telekre már nem jelöl épületet. Nyilván a korábbi épület az 1686-os visszafoglalás után olyan komolyan megsérülhetett, hogy 1696-ra lebontották. A Zaiger a 168-as számmal jelölt épületről (Petermann bíró u. 7.) azt írja, hogy sarokház a Vér utcában, melynek még jó falai, boltzatai és pincéje van, a tulajdonosa pedig Bössenbacher Mihály, esztergályos.¹⁰

A Kapisztrán tér 1. sz. alatti épületet feltehetőleg Kimmach Lajos építőmester építtette magának, majd az épületet örökösei 1855-ben eladták a Kincstárnak. 1876-ban Amon József tervei szerint átalakították és kibővítették az Állami Nyomda számára. 1890-ben a főépület hátsó udvari szárnyának belső falait és boltzatait kibontották, vasszerkezetű csarnokká alakítva át. 1931-ben körülépített klasszicista udvarának keleti felét beépítették, végül 1934-ben géptermet építettek hozzá az északi oldalon.¹¹ Az Országház utca keleti oldalán található Petermann bíró utca 9. számú épületet 1954-ben kapcsolták az Állami Nyomdához.¹² Később a két épületszárny közötti Országház utcai szakaszt a nyomda saját használatra lezárta.

¹ A kutatások helyszíne: Bp. I. Kapisztrán tér 1., Országház utca 33–34., továbbá az Országház utca északi vége. A Petermann bíró utca 9. sz. alatt nem végeztünk feltárást.

² PATAKI 1950. 264., 266. és 9. kép. Vö. még: BENCZE 1992. 209–211.

³ VÉGH András: Buda város középkori helyrajza. Háztulajdonosok a budai Várnegyedben. Doktori értekezés. Köszönöm a szerzőnek, hogy kéziratába betekintheztem.

⁴ FEKETE 1944. 83.

⁵ VERESS 1906. 142–148.

⁶ 29,39 méteres utcafronti szélessége alapján valószínűsíthető, hogy több telket voltak össze egy telekké. Vö.: WEIDINGER-HORLER 1956. 29–31. 1. sz. melléklet

⁷ NAGY 1971. 83

⁸ NAGY 1971. 84.

⁹ MMT IV. p. 425. (Horler Miklós)

¹⁰ Ain egghaus in dem bluet gässl ligt an der Kays. preche hat im gesicht 4 cl. 3sch. im Ruckhen 5 cl. An der rechten seithen 15: und an der lincken 15 cl. 2 ½ sch. hat noch guets gemetür und Keller. Michael Bössenbacher burg. Drächler. NAGY 1971. 106.

¹¹ MMT IV. p. 383–384. (Horler Miklós)

¹² MMT IV. p. 425. (Horler Miklós)

A volt Állami Nyomda épületétől keletre a Villamos Teherelosztó¹³ építését megelőzően H. Gyürky Katalinnak nyílt alkalmá régészeti kutatásokat folytatni. A Petermann bíró utca 7-es épület régészeti kutatásakor az utca felőli részen egy 14. századi lakóház részlete került elő, mely egy traktusból és egy kapualjból állt. Teljes kiterjedése 23–24 m körül lehetett. A feltárt lakóház nyugati fala és a 9. számú telek között mély sziklaárok húzódott, melyből további sziklatüregek nyíltak.¹⁴ A telek északi végében előkerült középkori városfal,¹⁵ mint kutatásaink igazolták a második városfallal azonosítható.¹⁶ A Kapisztrán tér 2–4. sz. alatt található Hadtörténeti Intézet és Múzeum épületszárnyában 1987–1990. között nyílt alkalmunk kutatni. Az Árpád-kori városfalnak itt egy tornya is előkerült, a fal belső oldalán pedig a középkori beépítettség maradványait tudtuk feltárni nagyobb felületen.¹⁷ (3. kép)

Mindezek ismeretében került sor 1996-ban a megelőző régészeti feltárássra. A régészeti munka kiterjedt a volt Állami Nyomda Országház utca 33–34. valamint Kapisztrán tér 1. szám alatti épülettömbjére és a két épület által körbezárt Országház utcára.¹⁸ Ezután a Budavári Önkormányzat a Kapisztrán tér 1. számú épületben felépítette új székházát, majd a terület fennmaradó részét eladta a MOM parkot felépítő BHG csoportnak.¹⁹ A megelőző feltárások második részére – több ütemben – 2000–2002. között került sor.²⁰ (4. kép)

Előzetesen arra számítottunk, hogy elsősorban a mai Országház utca, az Országház utca 33. és a Kapisztrán téri épületszárnyak udvarain várhatók komolyabb eredmények. A kutatások során azonban kiderült, hogy a pinceszinten is jelentős falmaradványokkal, régészeti jelenségekkel kell számolnunk. Ez utóbbi örvendetes tény egyben azt is jelentette, hogy a terület legnagyobb részén az újkori pincék nem semmisítették meg teljesen a középkori maradványokat. Munkánkat több helyen nehezítették közművek. Az Országház

utcai szakaszon például élő távfűtő vezeték, víz- és gázvezeték, valamint egy már megszüntetett csatorna nehezítette munkánkat. Ennek ellenére az utca északi végén előkerültek a városfalak (5–6. kép), délebbre pedig egy középkori lakóház részlete. (7. kép) Máshol a jelentős mélységek, valamint a metszetfalak omlékonyasága miatt bányászati típusú biztosításra volt szükség. A Kapisztrán téri épületszárny keleti felében helyenként 60–70 cm vastag betonozást kellett feltörnünk, hogy kutatni tudjunk. Éppen ezért ezen a területen csak szűk felületet tudtunk megvizsgálni.

Előzetes jelentésemben a városfalakra fogok kitérni.

ÁRPÁD-KORI (I.) VÁROSFAL

A terület nagy részén – a Villamos Teherelosztó nyugati zárófalától csaknem a Hadtörténeti Intézet keleti zárófaláig – követhető volt az Árpád-kori városfal. Az első városfal a szikla peremére épült, néhol pedig a sziklagödröket kitöltő humuszra. A nagyobb tört kövekből készült városfal egyes helyeken vakolt volt. (8–9. kép) A köveket erősen sóderes, mész-szegény habarcs fogja össze. Több helyen utólagos javításokat lehetett a falon megfigyelni. Az Országház utca 33. alatt előkerült városfal szakaszánál vízkifolyó nyílásokat is megfigyeltünk, az Országház utca 34. pincéjében pedig a városfal külső, északi oldalánál kőládás csatornában vezették el a vizet. (10. kép) A IV. Béla kori városfal belső oldalánál néhol sziklagödrök, máshol pedig pincék kerültek napvilágra. A pincefalak másodlagosan épültek hozzá a városfalhoz. Az alapozási szinten általában 2,60 m vastag IV. Béla kori városfalnak több helyen előkerült a belső vagy külső járósintje. Az első városfalhoz mind az Országház utca 33. (9. kép), mind pedig az Országház utca 34. udvarán²¹ (11–12.kép) egy-egy torony csatlakozott. Valószínűleg ugyanerről a toronyról emlékezik meg Salamon Ferenc is, amikor arról ír, hogy a nyomdaépület második udvarának közepén régi kapu nyomára bukkantak.²² Az Országház utca 33. alatt feltárt félköríves torony északi szakaszát az újkori építkezések során nagyrészt elbontották, eredeti rétegeket benne már nem találtunk. Az Országház utca 34. alatt előkerült patkó alakú toronyban török kori, helyenként faszenes, égett betöltés került elő. (13. kép) A budai Vár területén folytatott korábbi kutatások alapján kiderült, hogy az első budai városfalhoz, átlagban 55–65 méterenként csatlakoztak a tornyok. Ezek a tornyok vagy

¹³ Ma Magyar Villamosenergia-ipari Rendszerirányító Rt

¹⁴ GYÜRKY 1976. 382–383.

¹⁵ GYÜRKY 1976/2. 94. 97. kép és p. 96. 99. a-b. képek.

¹⁶ BENCZE 2000. 55. Abb.1.

¹⁷ Vö.: BENCZE 2000. 50–51. és 53.

¹⁸ Már az első kutatási évben olyan jelentős eredmények születtek, hogy a Művelődési és Közoktatási Minisztérium 73017/96 XVII. számú határozata történeti-régészeti jelentőségű védett területté nyilvánította a volt nyomdaépületek területét.

¹⁹ A Puhl Antal-Dobrányi Ákos által készített tervek alapján 2003. végére készül el az ide tervezett luxusapartman, melyhez a Lovas úton mélyparkoló is épül.

²⁰ 2000–2001-ben az 1996-ban megkezdett kutatást folytattuk. 2002-ben lebontották az Országház utca 33-as épületet és az Országház utca 34. egy részét és ekkor fejeztük be a régészeti kutatásokat.

²¹ A torony az épület lebontása után került elő.

²² SALAMON Ferenc: Budapest története 3. 1885. 294.

félkörívesek, patkó alakúak vagy pedig négyzetesek és párhuzamosan egy időben éltek egymás mellett.²³ A budai Vár északi részén előkerült három torony esetén viszont valamivel kevesebb, mint 40 méter az egymás közötti távolság. További érdekességet figyeltünk meg az Országház utca 33. épületszárnyának alsó udvarán, ahova eredetileg négyzetes tornyot építettek, (14–15. kép) melyet megépülte után nem sokkal megszüntettek és helyére egy félköríves tornyot emeltek. Az első városfal külső oldalán, az Országház utca 33. alatt feltárt félköríves toronytól keletre egy vastagabb, majd egy vékonyabb észak-déli irányú falat építettek másodlagosan a várfalhoz hozzá (8. kép). A kettős fal és a torony keleti zárófala közötti részen a várfaltól északi irányba boltozatindítás figyelhető meg. Elképzelhető, hogy az Árpád-kori és a tőle kissé északabbra feltárt Anjou-kori városfal között egy kelet-nyugati irányú pincetér húzódott valamikor.

ANJOU-KORI (II.) VÁROSFAL

A IV. Béla kori városfaltól mintegy 8 méterrel északabbra előkerült az átlagosan 2 m vastagságú második budai városfal, amely a Villamos Teherelosztó nyugati zárófala és a Kapisztrán tér 2. számú épület keleti zárófala között egy-egy kis hiánytól eltekintve végig megvolt.²⁴ A tört kövekből készült meszes habarcsú Anjou-kori városfal már a hegy lejtőjére került, ezért helyenként a külső oldala három méterrel is mélyebben található, mint a belső (16–17. kép). Valószínűleg éppen ezért volt szükség a külső támpillérekre. Az Országház utca 33. alatt három darab külső támpillér nyoma került elő, melyek átlag hét méter távolságra voltak egymástól. Marsigli török térképén (1. kép) a Bécsi kaputól nyugatra ábrázolja e támpilléres várfal egy szakaszát. Az Országház utca 33. Árpád-kori félköríves tornyától északra található külső támpillér nyugati oldalánál a támpillér melletti városfalat nem függőlegesen, hanem északi irányba lejtve

építették meg (16. és 18. kép). Az ettől nyugatabbra található külső támpillér mindkét oldalán a városfal külső oldala függőlegesen épült (17. és 19. kép). A II. városfal Országház utcai és Országház utca 34. alatt szakaszainál külső támpilléreket nem találtunk, az Országház utca északi végében ugyanakkor a városfal a mellvéd magasságáig megmaradt (6. kép). Az Anjou-kori városfal belső oldalán több helyen két zokli (alapozási padka) is megfigyelhető, egyes helyeken a fal kialakításából pedig az egykori külső szintre lehet következtetni (17. kép).

TÖRÖK KORI GERENDAVÁZAS SZERKEZETŰ VÁROSFAL

Az Anjou-kori második városfal belső oldalán az Országház utca északi végétől az Országház utca 34. alatt feltárt Árpád-kori patkótoronyig mintegy 34 méter hosszan egy harmadik, a török korban épült gerendavázás szerkezetű városfal húzódik. Ezen a szakaszon valamelyik ostrom folyamán az Anjou-kori városfal annyira megsérült, hogy kijavítása helyett annak belső oldalán egy új városfalat építettek. Az Országház utca 34. alatt, a II. városfal külső oldalán ásott kutatószonda metszetén jól látható, hogy az eredeti falsík csak az alsó 2 méteren maradt meg (20. kép). A török-kori városfal alapozásának építésekor – a terület nagyobb részén, de nem mindenütt – a belső és külső falsíkot egy-egy gerenda alkotta, amelyre mintegy T betű formájában (22. kép) felépült azután a kőből rakott fal. A gerendavázás szerkezetű városfalat általában nem alapozták le a szikláig – az Országház utca északi végének egy szakaszán például nagyjából egy gödörre építették rá (21. kép) –, az Országház utca 34. alatt pedig az Árpád-kori patkótorony külső lábazati szintjére ültették rá (23–24. kép). E török kori városfalat átlag 4 méterenként kisebb pillérekkel merevítették hozzá az Anjou-kori városfalhoz (22. kép). Az Országház utca északi végénél feltárt szakaszába másodlagosan sok vörös márvány töredéket falaztak be.

²³ Vö.: GYÜRKY 1972. 35. 2. kép; GYÜRKY 1978; MAGYAR 1992. 160–162. VÉGH 1997. 295–296. és 307. 1. kép.

²⁴ A H. Gyürky Katalin által korábban feltárt szakasz folytatását a megépült Villamos Teherelosztó külső homlokzati falánál már megtaláltuk.

IRODALOMJEGYZÉK

- BENCZE 1992 BENCZE Zoltán: A Hadtörténeti Intézet udvarán feltárt egyik sziklagödör kerámiája. *CommArchHung* (1992), p. 209–223.
- BENCZE 2000 BENCZE, Zoltán: Archäologische Forschungen am nördlichen Seite des Burgviertels in Buda. In: *Mittelalterlichen Häuser und Straßen in Mitteleuropa.* Hg.: Mária Font und Mária Sándor. Budapest–Pécs, 2000. p. 49–56. (VAH 9.)
- FEKETE 1944 FEKETE Lajos: Budapest a török korban. In: *Budapest története 3.* Szerk. Szendy Károly. Bp., 1944.
- GYÜRKY 1972 H. GYÜRKY Katalin: Buda településének kezdete a régészeti adatok alapján. *ArchÉrt* 99. (1972), p. 33–46.
- GYÜRKY 1976 H. GYÜRKY Katalin: Buda középkori városfalai I. *BudRég* 24/1. (1976), p. 381–386.
- GYÜRKY 1976/2 H. GYÜRKY Katalin: Buda középkori városfalai I. *BudRég* 24/2. (1976), p. 94–96.
- GYÜRKY 1978 H. GYÜRKY Katalin: Városfalak a középkori Buda nyugati oldalán. *ArchÉrt* 105. (1978), p. 30–49.
- MAGYAR 1992 MAGYAR, Károly: Buda im 13. Jahrhundert. In: *Budapest im Mittelalter.* Hg. Gerd Biegel. Braunschweig, 1991. p. 153–184.
- MMT IV Magyarország Műemléki Topográfiája 4. Szerk. Dercsényi Dezső. Budapest műemlékei 1. Szerk. Pogány Frigyes. Bp. 1955.
- NAGY 1971 NAGY Lajos: A budai Vár topográfiája a XVII. század végén. *TBM* 18. (1971), p. 81–117.
- PATAKI 1950 PATAKI Vidor: A budai Vár középkori helyrajza. *BudRég* 15. (1950), p. 241–299.
- VERESS 1906 VERESS Endre: Gróf Marsigli Alajos Ferdinánd olasz hadi mérnök jelentései és térképei Budavár 1684–1686-iki ostromairól, visszafoglalásáról és helyrajzáról. *BudRég* 9. (1906), p. 105–170.
- VÉGH 1997 VÉGH András: A középkori várostól a török erődig. *BudRég* 31. (1997), p. 295–310.
- WEIDINGER–HORLER 1956 WEIDINGER György – HORLER Ferenc: A budai vár 1687. és 1696. évi helyszínrajzai. *TBM* 11. (1956), p. 29–31.

PRELIMINARY REPORT ON THE ARCHAEOLOGICAL
INVESTIGATION CONDUCTED ON THE SITE OF THE BUILDINGS
OF THE FORMER STATE PRINT

It is very likely that some houses could have already been built along the inner side of the city wall of King Béla IVth, on the northern part of the Castle Hill after the foundation of the city of Buda, in the 13th century. Based on written sources referring to the area Vidor Pataki identified four plots on the northern part of the mediaeval Szombathely Square. The row of houses localised here by András Véghe consists of seven houses. Unfortunately the site these mediaeval plots are related to is too large to be localised at our research area. In the Turkish period the neighbourhood of the buildings of the former print was part first of the Szombathely mahalleszi then of the Toprak kuleszi mejdani. There is an open area in the map of Marsigli (*Fig. 1.*) at the northern end of Hamam joli dir (Bath Street) indicated by number 59 down to the inner city wall. In the plan of 1687 made by Joseph Haüy (*Fig. 2.*) the extremely large plot, number 217, can be found to the north of the choir of the Church of St Mary Magdalen, that can be identified with 7-9 Peterman bíró Street. Unfortunately the plot system to the west of number 217 is not indicated. In 1696 the first register of the plots of Buda Castle ("Zaiger") was made. The area at the northern end of Uri and Országház Streets, i.e. the present Kapisztrán Square is called Kayserliche Preche, i.e. imperial breach, as imperial troops intruded into the Castle from here in the courses of the recapture of Buda in 1686. The small street leading from the present Kapisztrán Square to Bécsi kapu Square was called Blueth Gassel, Blood Lane. Its houses were burnt down in the fire of 1723. This name survived until 1739, then it was renamed St John Street as it was leading to St John Church of the Franciscans. Later it was called Ferdinánd Street, then Nándor Street. Since 1954 it has been Petermann bíró Street. The register of 1696 does not indicate any building at 9 Petermann bíró Street. The earlier building must have suffered such serious damages after the recapture in 1686 that by 1696 it had been pulled down. The Zaiger says of the building nr. 168 (7 Petermann Bíró Street) that it is a corner building in Blueth Gassel and has good walls, vaults and cellar and it is owned by Mihály Bössenbacher turner.

The building at 1 Kapisztrán Square must have been built by the building master Lajos Kimmach for himself and his heirs sold it to the Exchequer in 1855. It was extended and rebuilt according to the

plans of József Amon for the purposes of the State Print. The building at the eastern side of Országház Street, at 9 Petermann Bíró Street was joined to the State Print in 1954.

Archaeological research involved the building complex of the State Print at 33-34 Országház Street and at 1 Kapisztrán Square and the section of Országház Street bordered by them. It was our preliminary expectation that serious results can be expected mainly in Országház Street, in the yards of the wings at 33 Országház Street and Kapisztrán Square. However in the course of the research significant wall remains and other archaeological objects were found at the cellar level too. At the northern end of Országház Street the city walls came to light (*Fig. 5, 6.*) and somewhat to the south the details of a mediaeval house. (*Fig. 7.*) In my preliminary report I will focus on the city wall.

THE ARPAD AGE (I.) CITY WALL.

The Arpad Age city wall could be traced along almost entirely from the western wall of the building of the Hungarian Power System Operation Company to the eastern wall of the Institute of Military History. The first city wall was built along the edges of the rock surface, or at times on humus that filled up rock pits. The city wall built of larger broken stones was plastered at some places. (*Fig. 8-9.*) The stones are glued by mortar rich in gravel and poor in lime. At some places reconstructing can be observed on the wall. At the section of the city wall at 33 Országház Street waterspouts were also discovered. In the cellar of 34 Országház Street the water was lead out in a stone paved channel. (*Fig. 10.*) Along the inner side of the city wall of the period of King Béla IV rock-pits and cellars came to light. The walls of the cellars were attached to the city wall later. The inner or outer walking level of the city wall of the period of King Béla IV being 260 cms wide at the foundation was also discovered at some places. There was a tower attached to the first city wall both at 33 and at 34 Országház Street. (*Fig. 9. and 11-12.*) It is perhaps the same tower that had been mentioned by Ferenc Salamon writing that there was an old gate found in the middle of the yard of the second building of the Print. The northern part of the semi circular tower at 33 Országház Street has already been demolished by constructions in modern times. In the horseshoe-

shaped tower at 34 Országház Street the infillment was burned sometimes which dates back to the Turkish period. (Fig. 13.) An earlier research of Buda Castle has proved that there were towers built to the first city wall regularly at about 55-65 metres from one another. These towers being either semi circular, or horse-shoe-shaped or quadrangular existed parallelly in the same time. However in the case of the three towers found at the northern end of Buda Castle the distance between them is somewhat less, than forty metres. There is another interesting thing can be observed in the lower yard of the wing at 33 Országház Street that originally there was a quadrangular tower. After a short period it was pulled apart and a semi circular tower was erected instead. A thicker and a thinner secondary wall was built to the outer side of the first city wall to the east of the semi circular tower unearthed at 33 Országház Street. (Fig. 8.) Traces of vaulting can be observed between the double wall and the eastern wall of the tower, to the north of the city wall. It is possible that there was an east-west directed cellar room between the Arpad Age and The Angevin city walls.

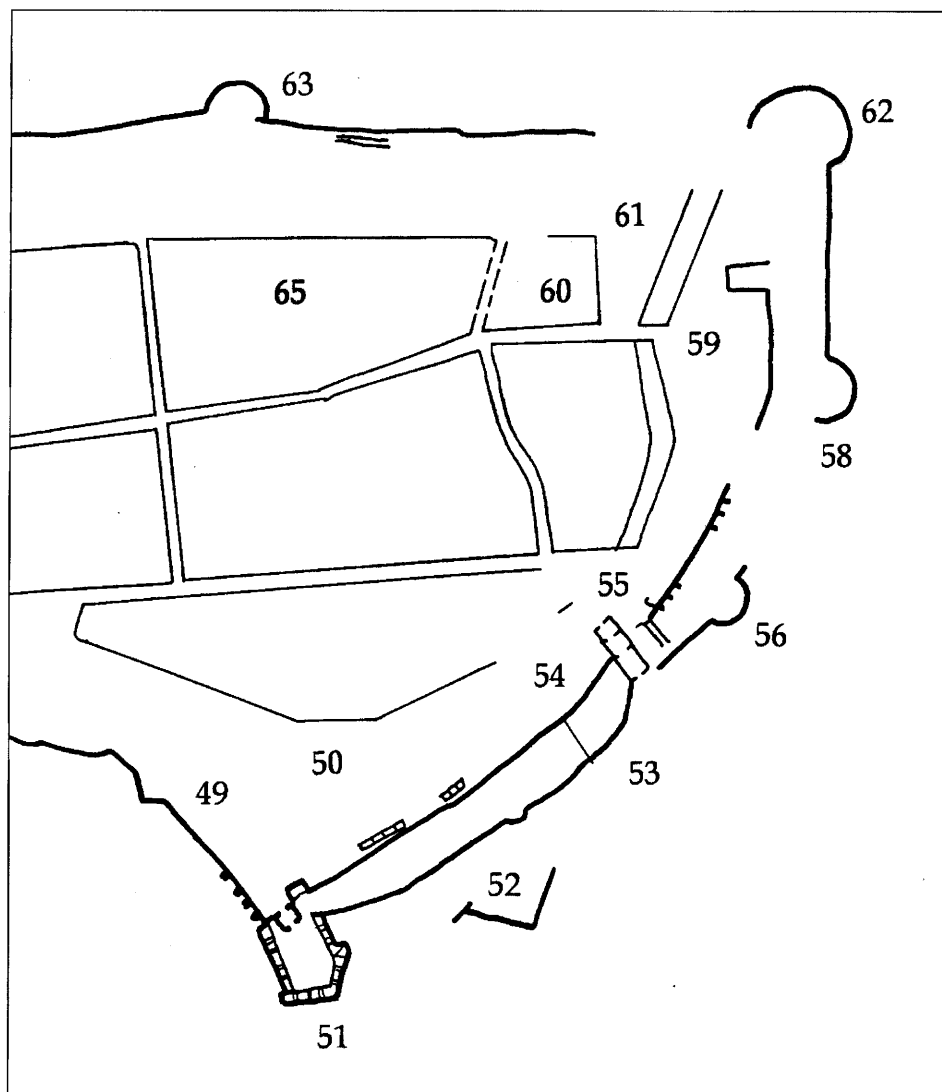
THE ANGEVIN (II.) CITY WALL

The second city wall being 2 metres wide as an average was found about 8 metres to the north from the city wall of the period of King Béla IV. Between the western wall of the building of the Hungarian Power System Operator Company and the eastern wall of 2 Kapisztrán Square it was almost entirely complete. The Angevin wall made of broken stones built with calcareous mortar was constructed on the slopes of the hill, therefore the outer side of the base can be three metres lower than the inner one at some places. (Fig. 16-17.) Probably this was the reason for supporting buttresses from outside. At 33 Országház Street the traces of three buttresses could be discovered, being at 7 metres from each other. In the Turkish map of Marsigli a section of this buttressed wall is indicated to the west from Bécsi Gate. (Fig. 1.) The section of the city wall at the western side of the

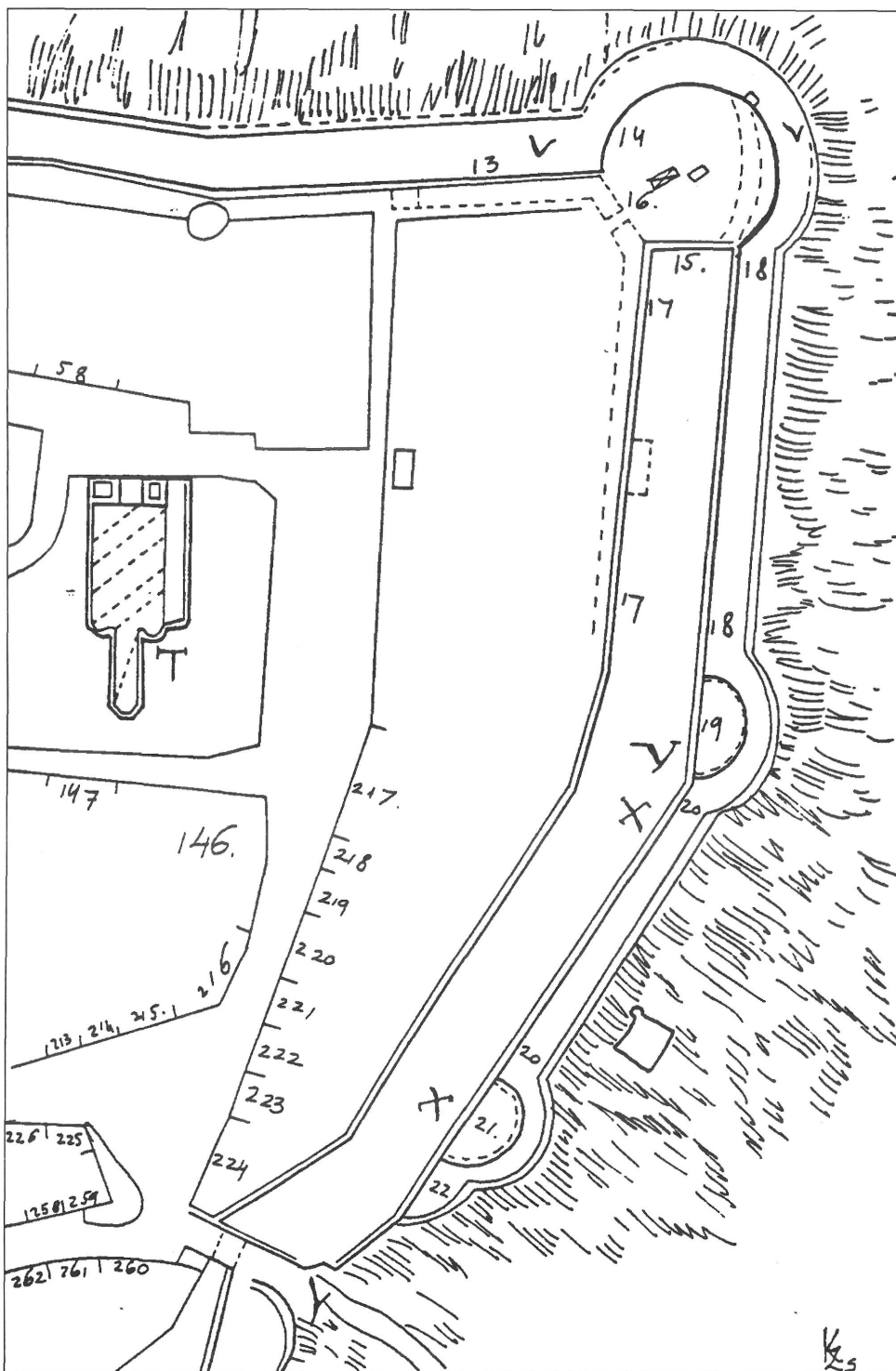
outer buttress that can be seen to the north of the semi circular Arpad Age tower at 33 Országház Street was not built vertically, but slanting to the north. (Fig. 16, 18.) The outer side of the city wall on both sides of the buttress further to the west was built vertically. (Fig. 17, 19.) No buttresses were found in the sections of the second city wall under Országház Street and at 34 Országház Street but at the northern end of Országház Street the city wall preserved at the level of the parapet. (Fig. 6.) Two 'socks' (foundation levels) can be observed in many places on the inner side of the Angevin city wall and at some places the formation of the wall suggests the former outer level. (Fig. 17).

THE BEAM-FRAMED CITY WALL OF THE TURKISH PERIOD

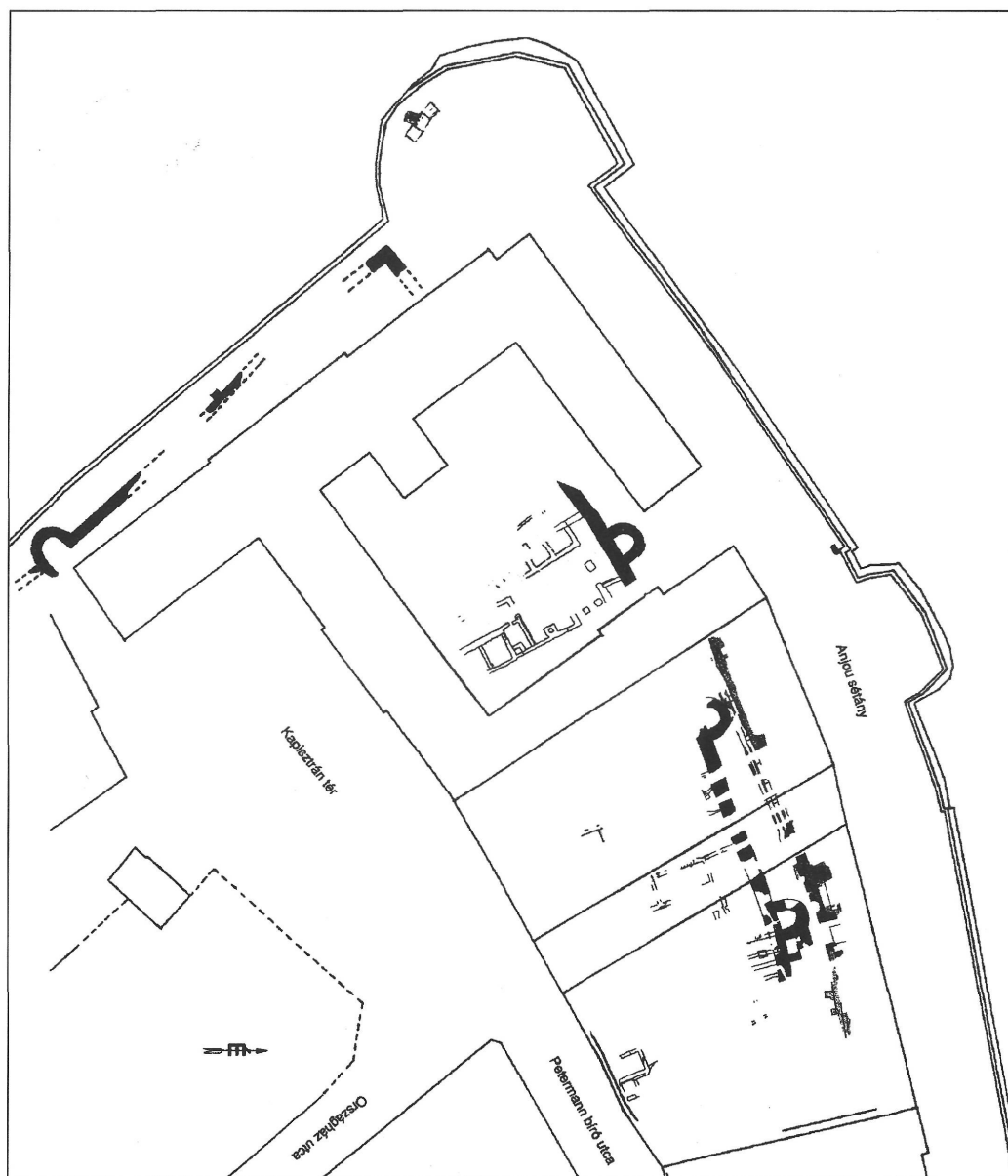
There is a third, a beam-framed city wall built in Turkish times running 34 metres up to the horse-shoe-shaped tower excavated at 34 Országház Street on the inner side of the second, the Angevin city wall. The section of the Angevin city wall here was damaged in a siege to such an extent that instead of reconstructing it a new wall was erected on its inner side. It can be seen in the cross-section of the survey grid opened on the outer side of the second city wall at 34 Országház Street that the original facade of the wall was only preserved at the bottom 2 metres. (Fig. 20.) When making the foundation of the Turkish city wall, in the main bulk of the area - though not everywhere- both the inner and the outer facade of the wall was formed by a beam on which the stone wall was built in "T" shape. (Fig. 22.) Generally, the foundation of the beam-framed city wall did not reach the rock surface level. For example a section at the northern end of Országház Street was mainly built on a pit (Fig. 21.), whereas it was seated on the outer foot-level of the Arpad-Age horse-shoe tower at 34 Országház Street. (Fig. 23-24.) The Turkish city wall was fixed to the Angevin wall by buttresses at about 4 metres from each other. (Fig. 22.) There was a large amount of red marble fragments built in the section at the northern end of Országház Street.

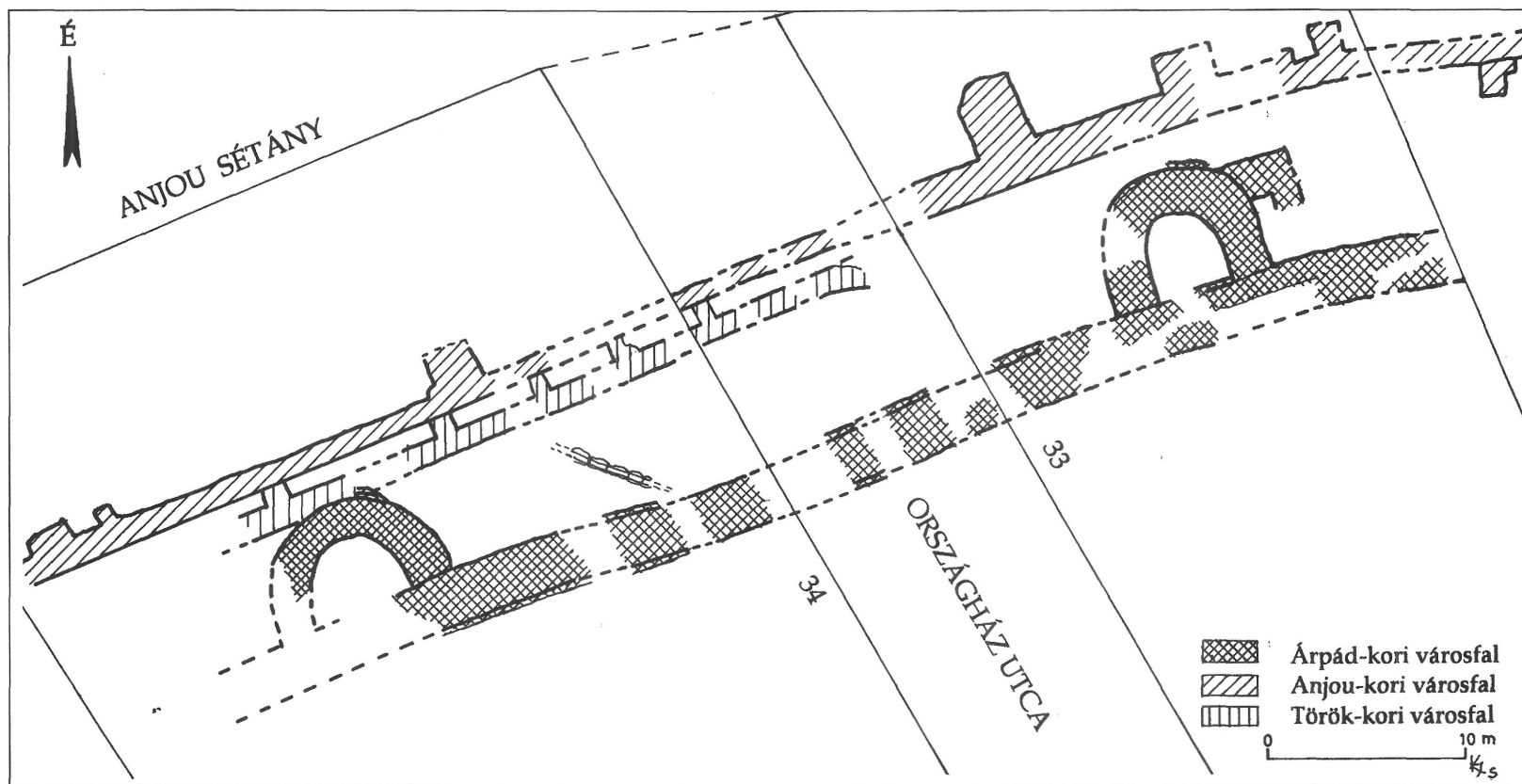
1. kép. Marsigli térképe.

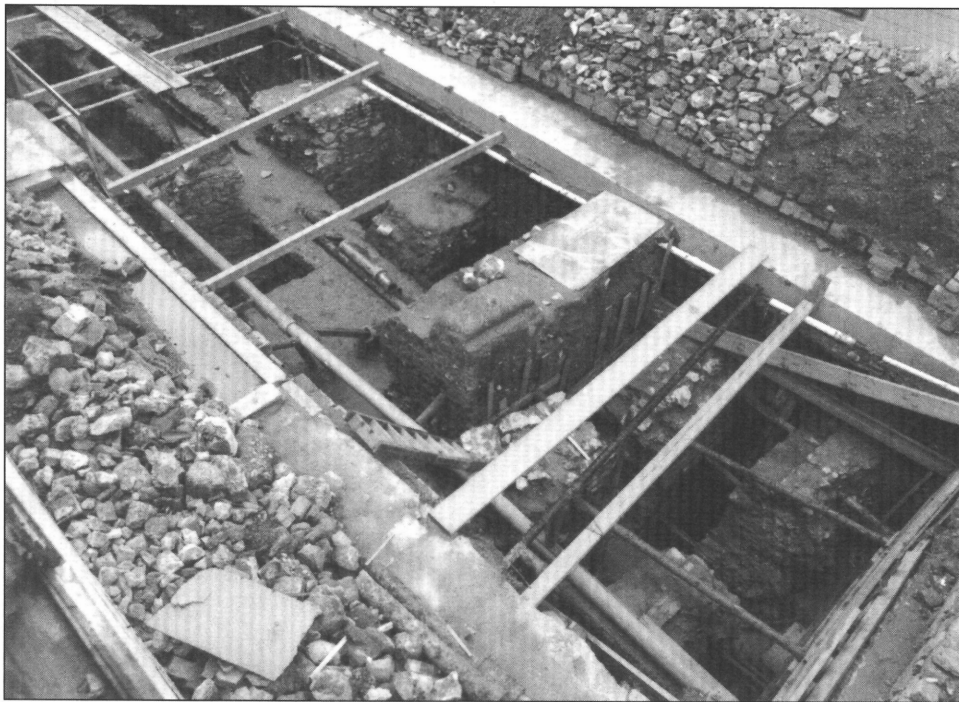
2. kép. Hajtű 1687-es helyszínrajza.

3. kép. A budai Vár északi részének eddigi régészeti eredményei.

4. kép. A feltárt terület a városfallal.

5. kép. Az Országház utca feltárás közben a három városfallal.

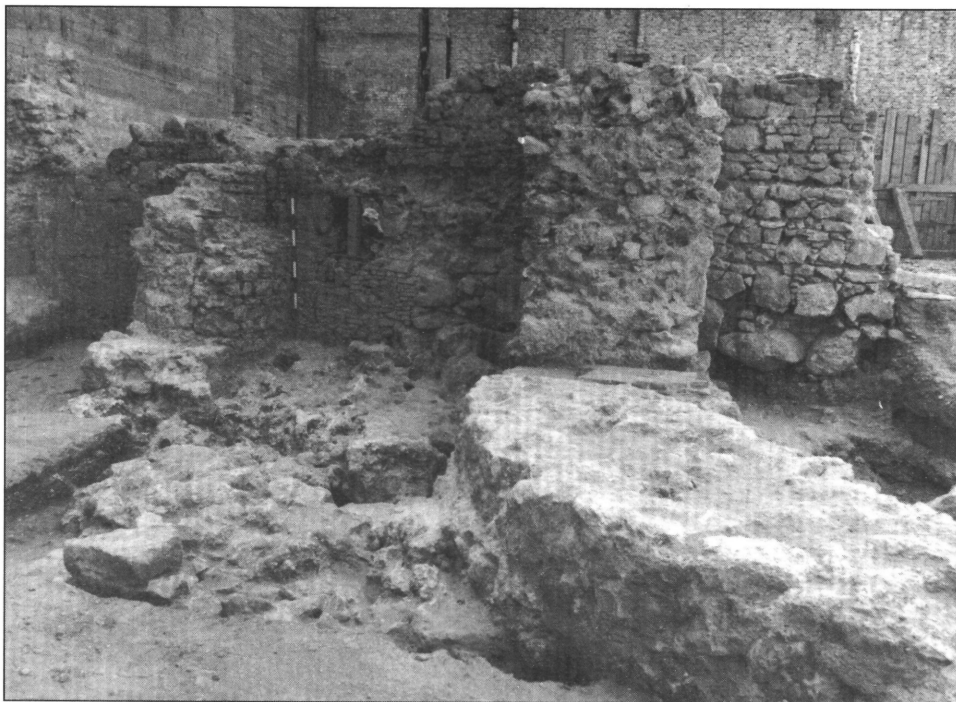
6. kép. Az Anjou-kori és a török-kori városfal az Országház utca északi végén.

7. kép. Középkori pincelejáró az Országház utca alatt.

8. kép. Az Árpád-kori városfal külső oldala az Országház utca 33-ban.

9. kép. Az Árpád-kori városfal és félköríves tornya az Országház utca 33-ban.

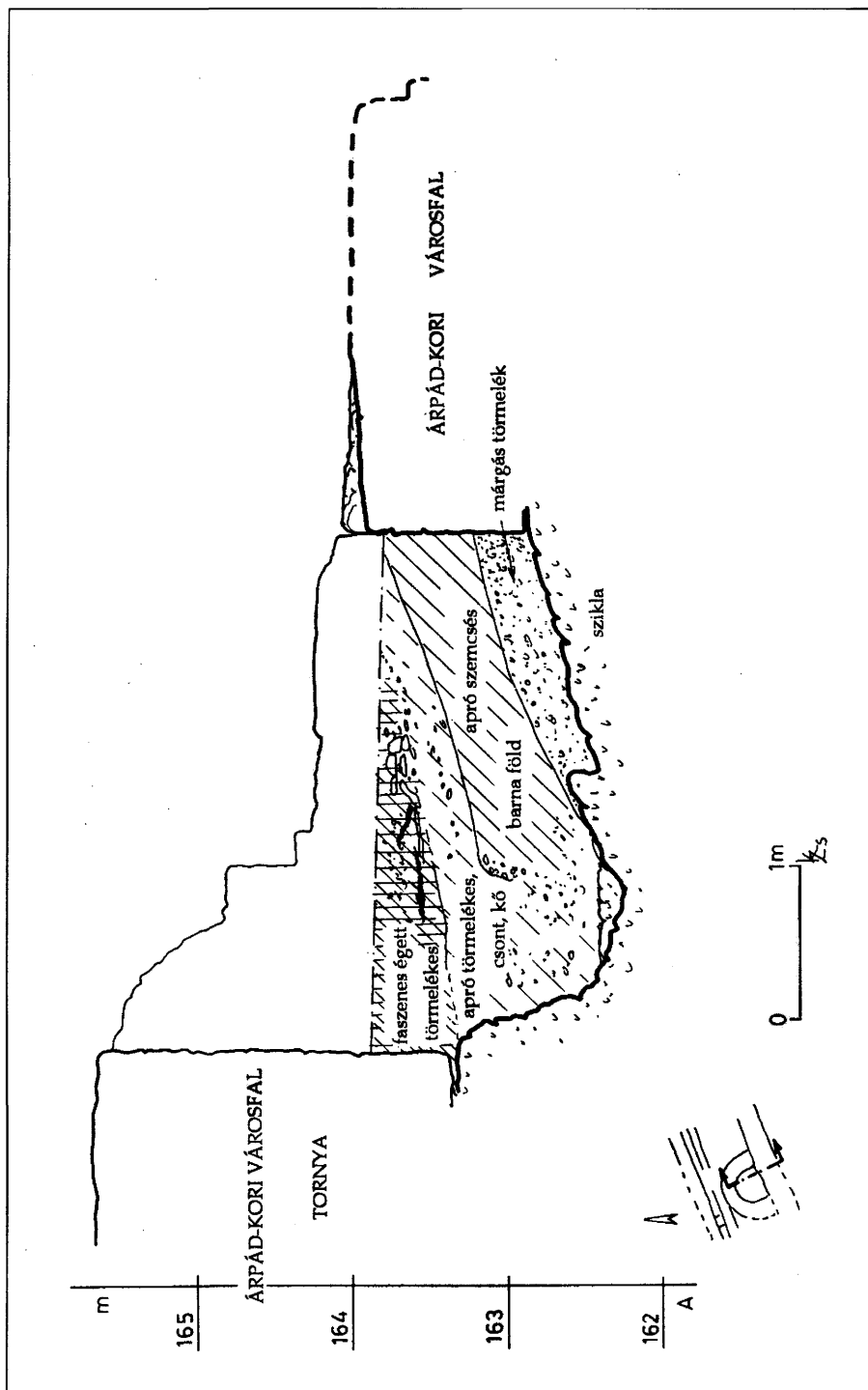
10. kép. Az első városfal külső oldalán futó kőládás csatorna az Országház utca 34. pincéjében.

11. kép. Az Országház utca 34-ben feltárt patkótorny.

12. kép. Az Árpád-kori városfal és patkótornya az Országház utca 34-ben.

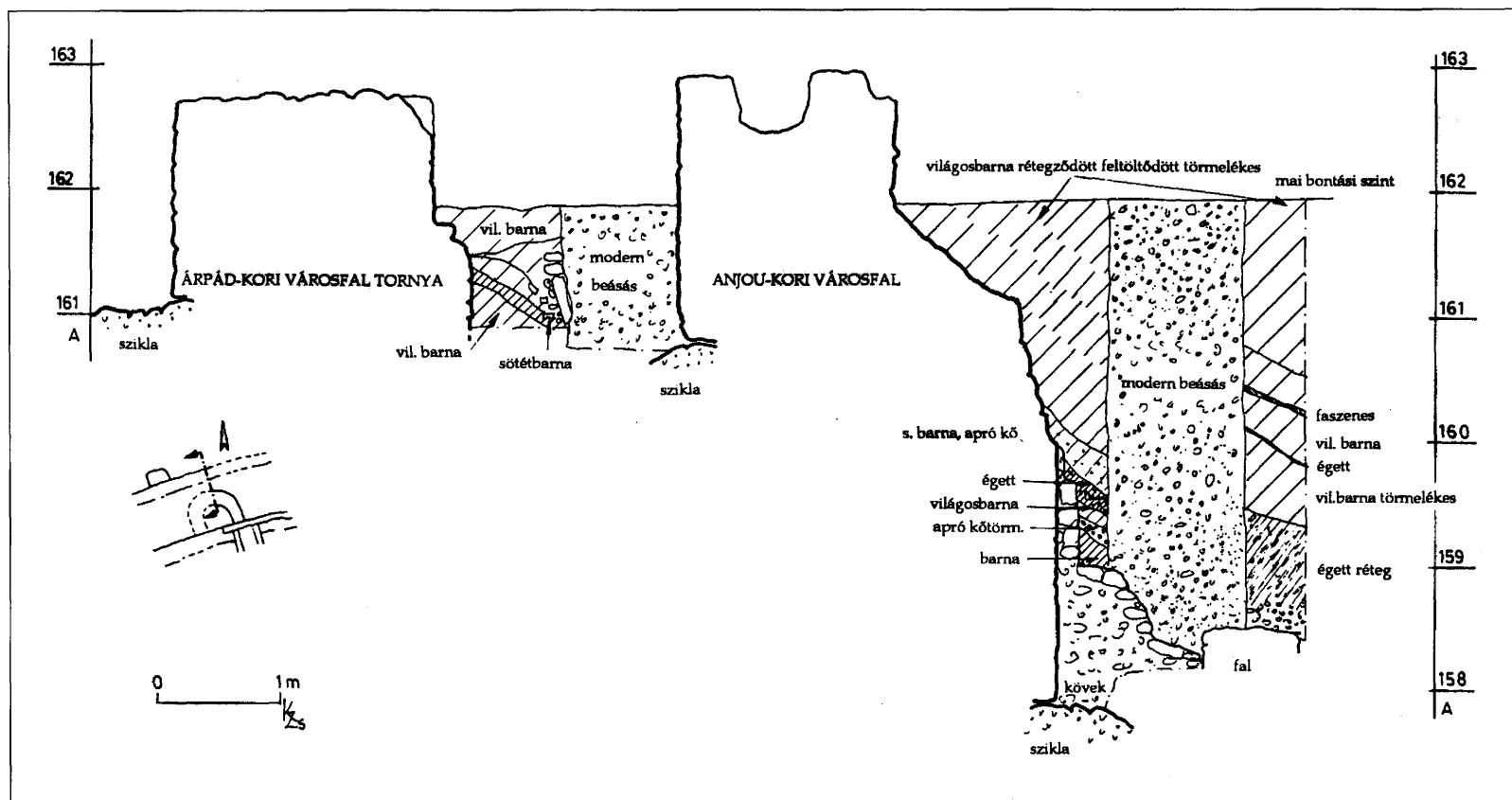
13. kép. Észak-déli metszet az Országház utca 34-ben feltárt patkótornyban.

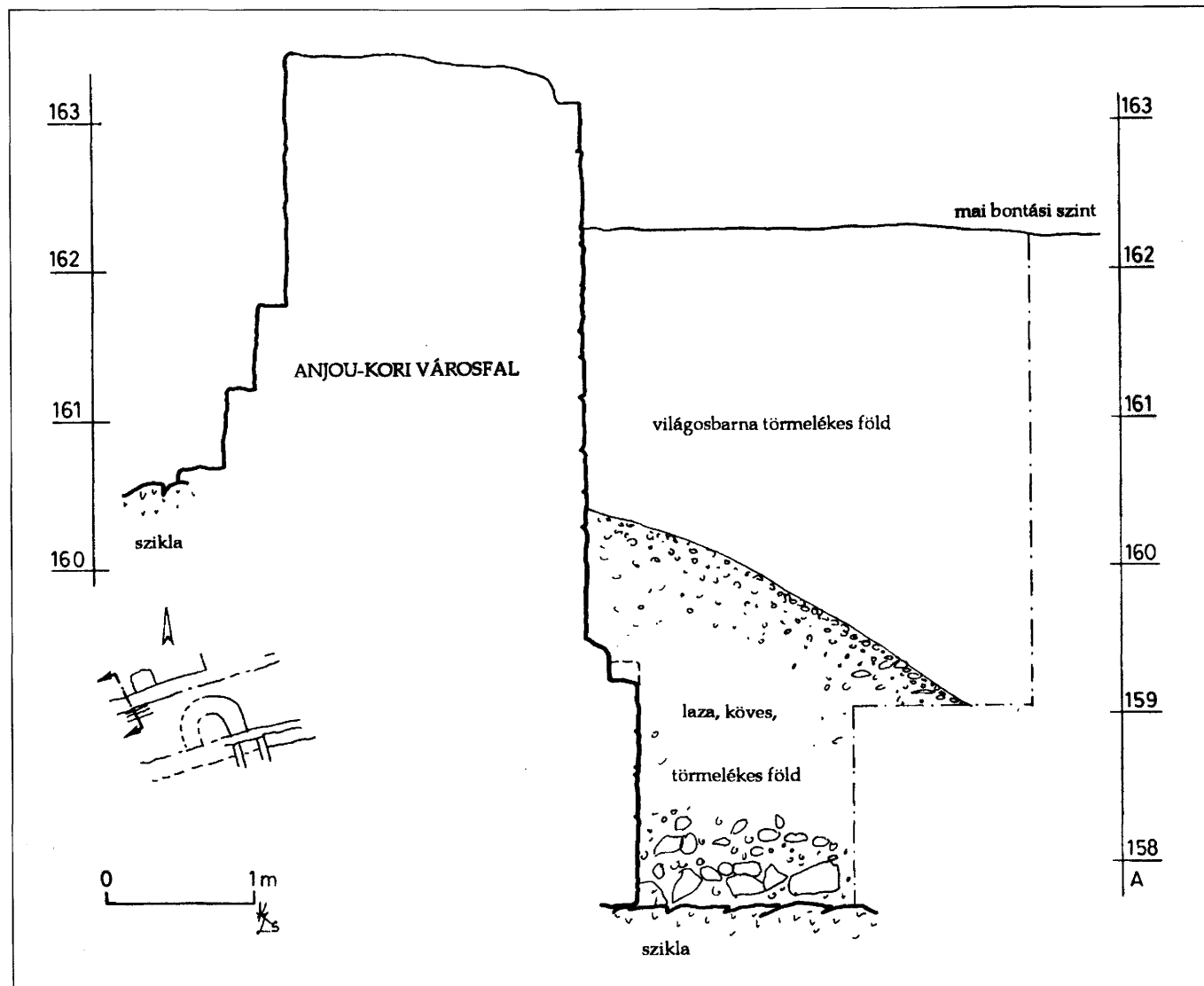
14. kép. Az Árpád-kori városfal négyzetes tornyának maradványa az Országház utca 33. pincéjében.

15. kép. Az Árpád-kori városfal négyzetes tornyának maradványa az Országház utca 33-ban a félköríves torony keleti oldalánál.

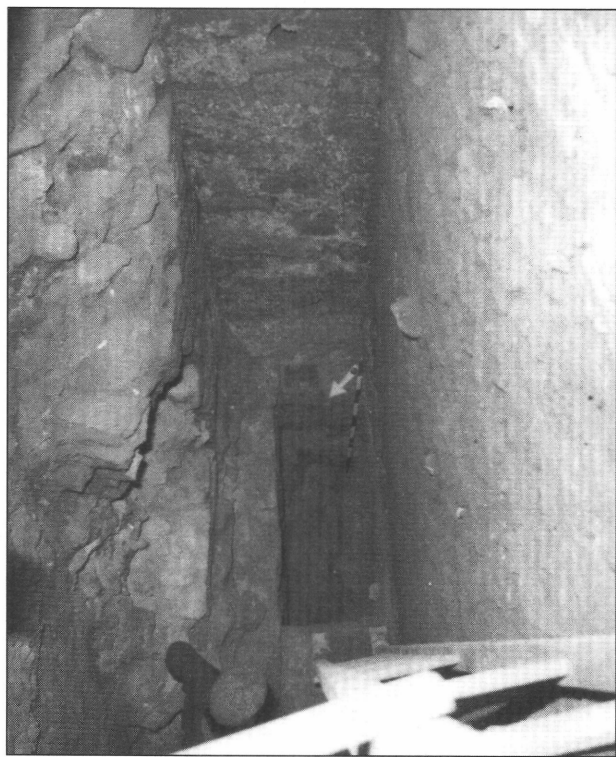
16. kép. 16. Észak-déli metszet az Országház utca 33. félköríves tornyának vonalában.

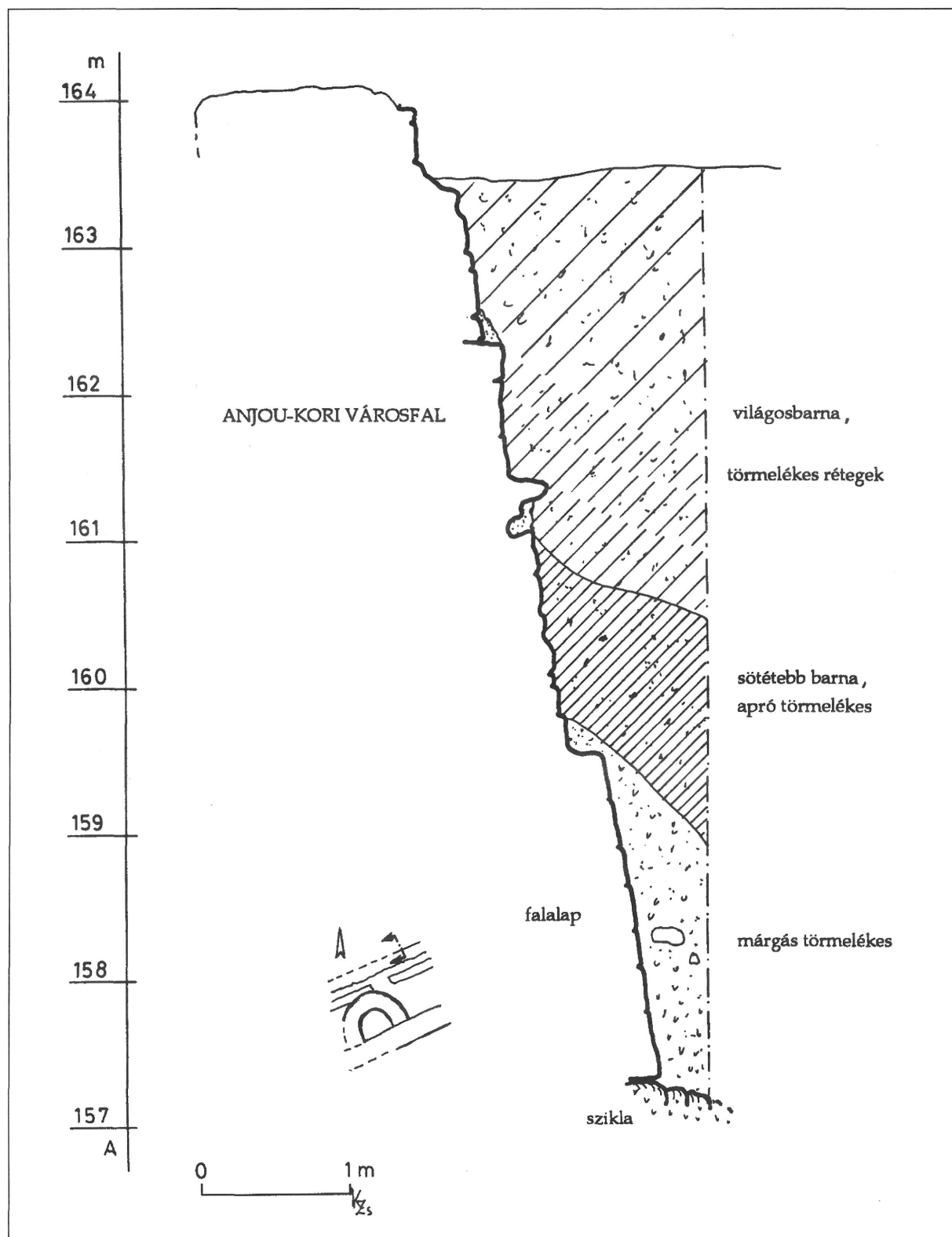
17. kép. Az Anjou-kori városfal metszete az Országház utca 33-ban.

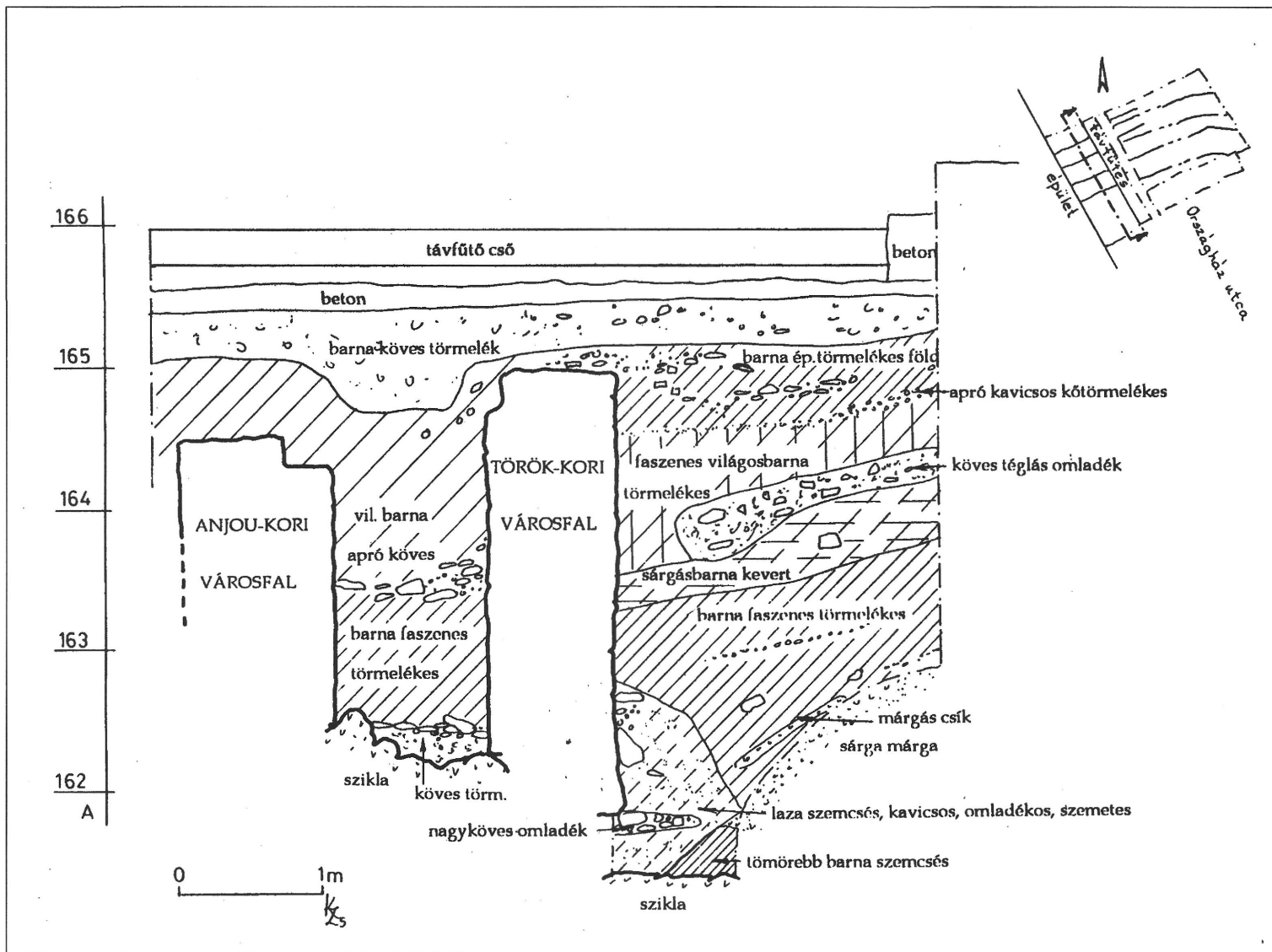
18. kép. Az Anjou-kori városfal külső falsíkja és külső támpillérenek részlete az Országház utca 33-ban a félköríves toronytól északra.

19. kép. Az Anjou-kori városfal külső falsíkja és a keletről számított harmadik külső támpillérenek részlete az Országház utca 33-ban a félköríves toronytól nyugatra.

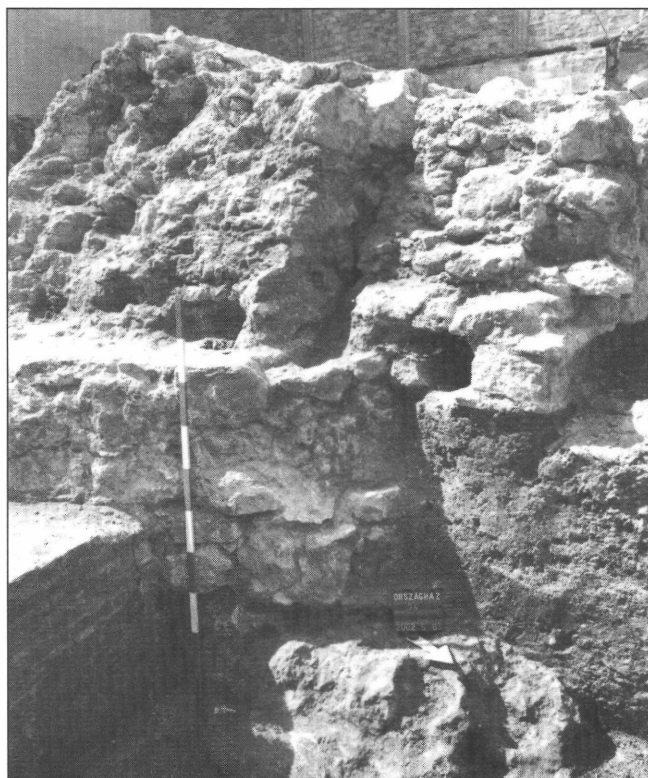
20. kép. Az Anjou-kori városfal metszete az Országház utca 34-ben, a patkótoronytól keletre.

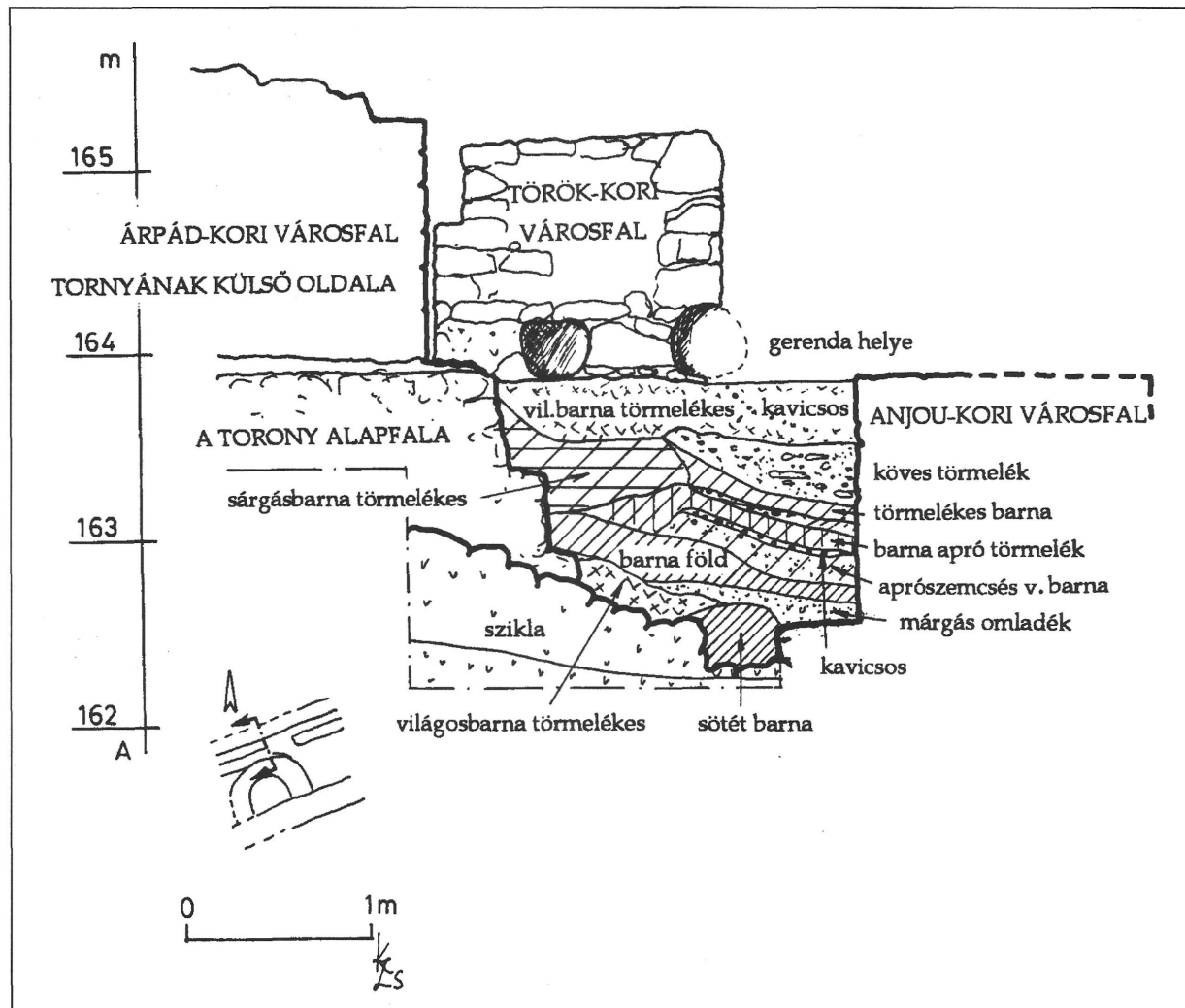
21. kép. Észak-déli metszet az Országház utca északi végében az Anjou-kori és a török kori városfallal.

22. kép. Az Anjou-kori városfal és a török kori városfal az Országház utca 34-ben, a patkótoronytól keletre.

23. kép. A patkótorony külső lábazati szintjére alapozott gerendavázis szerkezetű városfal az Országház utca 34-ben.

24. kép. Észak-déli metszet a patkótoronnyal és a gerendavázis szerkezetű városfallal az Országház utca 34-ben.